

הרב הרטמן: "התפיסה שלנו היא שאם אדם נברא בצלם אלוהים - כל אדם נברא בצלם אלוהים. ברגע שאתה מתחיל לחשוב שמדינה יהודית היא כזו שבה רק חיי יהודים נחשבים, אנחנו מידרדרים לתהום"

דראושה: "נוצר כאן שיח גזעני עם שכרון כוח. העברתי הרצאה לבכירים בשב"ס, ופתאום קם איזה קצין ואומר לי: 'אם אתה לא חושב כמונו אתה בוגד. ואנחנו צריכים להקיא מתוכנו בוגדים'"

וחיים משותפים בגבעת חביבה, ויחד הם מתכננים את המהפכה. מהחבור הזו, שבין הציונות הדתית לבין המגזר הערבי, מאמינים שניהם, אפשר יהיה להחזיר את ישראל למסלול השפיות.

"נוצר כאן שיח גזעני עם שכרון כוח", אומר דראושה. "לפני שבועיים העברתי הרצאה לבכירים בשב"ס, ופתאום קם איזה קצין ואומר לי: 'אם אתה לא חושב כמונו אתה בוגד. ואנחנו חברה צריכים ללמוד איך להקיא מתוכנו בוגדים'. קצין בכיר, עומד מול 200 קצינים נוספים, ואומר לי את זה בלי בושה. הבעיה היא שכמו אותו קצין, יש גם שרים ואולי ראש ממשלה, שהמטרה שלהם היא לכרסם בדמוקרטיה כדי לבצר את השלטון".

הרטמן: "אני מרגיש שהפוליטיקאים הם לא מקור הבעיה אלא השתקפות שלה. יש לנו בחברה הישראלית בעיה חינוכית-ערכית עמוקה: לא יציב רנו לעצמנו אידיאולוגיה ופילוסופיה מהי מדינה יהודית ודמוקרטית, בעשרות נושאים. סתם, לדוגמה, אנחנו החברה המערבית היחידה שאין בה נישואים אזרחיים, למרות שרוב האזרחים רוצים בכך. למה? משום שאף אחד מהם לא מוכן להצביע בשביל זה בבחירות. אזרחי ישראל לא מבינים את המשמעות האמיתית, העמוקה, של אזרחות ושל מדינה דמוקרטית".

דראושה: "אבל זה כן הגיע מלמעלה, מסיסמת הבחירות של נתניהו ב-1996 - 'ביבי או טיבי', ומ'הערבים נוהרים לקלפיות' בבחירות האחרונות".

הרטמן: "זה לא בהכרח מגיע מלמעלה. זה פחד פנים יהודי ופחד שמושרש בחברה הישראלית. הלוואי שהבעיה שלנו הייתה רק נתניהו. אז כן,

נכשלונו, עכשיו צריך לתקן

בשורה התחתונה, נכשלנו", מורה הרב דניאל הרטמן. כבר שנים שהוא עומד בראש מכון הרטמן, אולי המרכז האורתודוקסי הפ' לורליסטי הגדול בישראל והסמן השמאלי בציונות הדתית, מפעיל ומממן עשרות פרויקטים, וכעת הוא מכה על חטא. "במשך 15 שנה, מאז שתנועת ההתחדשות היהודית החלה לפעול, התעסקנו רק בשיח הפנים יהודי. אז הנה, החברה הישראלית יותר יהודית, אבל גם הרבה יותר אטומה לשיח האזרחי. נכשלנו משום שלא הבנו שהשיח אינו בין היהודים בלבד. אנחנו צריכים לתקן, ולהציב את היחס לאזרחי ישראל הערבים בראש סולם העדיפויות שלנו". לצדו יושב מוחמד דראושה, מנהל תכנון, שוויון

כשהרב דניאל הרטמן ומוחמד דראושה מסתכלים סביבם, הם רואים איך עבודה של עשרות שנים למען הדו-קיום מאיימת לרדת לטמיון. רגע לפני שזה יקרה, הם מאחדים כוחות כדי לגדל דור חדש, ציוני דתי לצד מוסלמי ערבי, שמאמין בערכים של דמוקרטיה ושוויון. "התפקיד שלנו הוא לעצב את העתיד עבור הנכדים שלנו", הם אומרים

יהודה שוחט | צילום: עמית שאבי

מה הם היו אומרים: "החופש לעולם אינו ניתן מרצונו הטוב של המדכא, עליו להיתבע ע"י המדוכא" | מרטין לותר קינג

ביבי חי בגרמניה של 1938, אבל האתגר שלנו הוא חינוכי, לטפל בשורשים החולים בחברה."

להפסיק לסגור דלתות

נפגשנו לקראת "יש לי חלום: יהודים וערבים בישראל" – הכנס השנתי של מכון שלום הרטמן לישראל יהודית ודמוקרטית, שייערך היום בירושלים. שניהם הגיעו טעונים יחסית. הרב הרטמן שמע בדיוק על ההחלטה של משרד החינוך לקצץ בתקציב של הזרמים הפלורליסטיים ביהדות. עוד נדבר, עוד לבנה, בחומת שהולכת ומוצבת במרכז החברה הישראלית.

גם עבור דראושה אלה מן הסתם ימים לא קלים. אחרי הפיגוע בדיזנגוף, ובוודאי גם בלי שום קשר אליו, עומדים אזרחי ישראל הערבים מול עוד מתקפה מאורגנת שמנסה לשלול מהם את הלגיטימציה כאזרחים שווי זכויות.

"אחת המחלות הגדולות שכל תפיסה דתית סובלת ממנה, היא שאנחנו מאמינים שבגלל שיש אל אחד, יש אמת אחת, ואלה כמובן האל והאמת שלנו", אומר הרב הרטמן, ורומז לצעדים של מפלגת הבית היהודי. "הם לא מבינים שהבית של העם היהודי הוא לא בית כנסת. מי שהחזון שלו זו מדינה יהודית – צריך לפתוח יותר ויותר דלתות, לא לסגור אותן."

זה חלק מגל של חקיקות, תקנות וניסיונות לה' דיר מהשיח את כל מי שלא במיינסטרים: ערבים, רפורמים, שמאלנים, מהגרים.

הרטמן: "התפיסה שלנו היא שאם אדם נברא בצלם אלוהים – כל אדם נברא בצלם אלוהים. ברגע שאתה מתחיל לחשוב שמדינה יהודית היא כזו שבה רק חיי יהודים נחשבים, אנחנו מידרדרים לתהום. מבחינתי, שיתוף הפעולה עם מוחמד הוא

הוא חובה דתית, יהודית וישראלית."

דראושה: "למדינת ישראל יש בעיה, מעין נכות פוליטית. התפיסה כאן היא שישאל היא 80 אחוז מדינה. כלומר, יש לה 20 אחוז נכות באופן מובנה – אזרחיה הערבים. המדינה מוציאה אותנו מהלגיטימיות הפוליטית, וכתוצאה מזה נוצרת דה לגיטימציה חברתית ומתן כשרות להפליה והדרה כלכלית וחברתית. לפני שאני מרגיש ישראל, אני רוצה להיות ישראלי. אין לי בעיה שישראל תהיה מדינת הלאום של העם היהודי ומפלט עבור כל יהודי שמרגיש מופלה וזר ברחבי העולם. הבעיה היא שכשאותו יהודי מגיע לכאן, הוא מיד מגדיר את עצמו כסוג א', ואני סוג ב' עבורו. מי שהו שכח לומר ליהודים – אתם הרוב. ולרוב אין את הפריבילגיה הזו, לסגור את המרחב השלטוני, התקציבי והחברתי. זה שיח גלותי של מיעוטים."

הרטמן: "בדיוק, זו תודעה גלותית. איך יכול להיות שאין דבר כזה, רשמית, לאום ישראלי? רק ערבי, או יהודי, ואולי דרוזי ונוצרי. לאום ישראלי לא קיים. אנחנו מחלקים לאום כמו חברות בבתי כנסת. אתה בבית הכנסת שלי או בשטיבלאך השני? זו הסיבה שאנחנו לא יודעים מה לעשות אפילו עם היהודים, ובוודאי עם הערבים. יש פה מפעל לאומי, וצריך להתחיל מהגדרת לאום הישראלי. כיום אני חנו יוצרים עוינות, משרישים ומחזקים אותה. יש לנו כאן עוצמה של מדינה עם תודעה לאומית של בית כנסת. זה שילוב קסטרופלי."

גלולה נגד גזענות

במסגרת עבודתו החינוכית, יום יחד עם מרכז גבעת חביבה עשרות אלפי מפגשים בין יהודים לערבים. מפגשים שאין ספק לגבי מידת נחיצותם וההשפעה שלהם על הורדת מפלס הלהבות בין

יהודים לערבים בישראל. ועם זאת, עדיין יש מי שמנסה לשים לו רגליים.

"כשהעלינו את הרעיון למפגשים בין נוער ערבי ויהודי, מיד קפצו עלינו שזה ייצור נישואי תערובת ולכן אי-אפשר", הוא אומר. "אני יותר מ-35 שנה בגבעת חביבה. הרצנו יותר מ-70 אלף מפגשים כאלה. אני חושב שאפילו זוג אחד לא צמח מזה."

כשרדאושה מדבר על נישואי תערובת, הרטמן בורר את מילותיו בקפידה ומפתיע. "הלוואי שני גיע בישראל למצב שתהיה לנו בעיה של נישואי תערובת", הוא יורה. "הלוואי שנראה אחד את השני כבני אדם, שיהודים וערבים יתייחסו זה לזה בכבוד ובאמפתיה, ונגיע למצב שזה בכלל שיח. אז יעלה על השולחן הדיון איך חברה רב תרבותית שומרת על הגיוון שלה."

דראושה: "זה חלק מהפוביה היהודית, של הקליקה שרוצה לסגור את עצמה. בזמנו יזמנו פרויקט בשם יא סלאם – מורים ערבים מלמדים בבתי ספר יהודיים, ומורים יהודים מלמדים בבתי ספר ערביים. המדינה קונה את הפרויקט, וזה ממש כמו גלולה נגד גזענות. עובד מעולה."

הרטמן מתחייב מיד להכניס את הפרויקט גם למוסדות החינוך שלו, ודראושה ממשיך: "תראה מה קורה באוניברסיטאות. 16 אחוז מהסטודנטים הם ערבים. ובבתי חולים: 23 אחוז מהצוענים הם ערבים, ו-28 אחוז מהאחים והאחיות הם ערבים. החיבורים האלה הם הדרך הכי טובה להיאבק בגזענות ובניכור."

מפתיע אותך שהגזענות צומחת דווקא מתוך החברה הדתית לאומית, או שזו טבעה של משיחיות?

הרטמן: "ברגע שאתה יודע מי המשיח, זה מסוכן. מה שאני אוהב במשיחיות, זה את אף

על פי שיתמהמה, עם כל זה אחכה לו'. מבחינתי, משיחיות מתמהמהת זה סבבה. משיח שבא עכשיו – תמיד יהיה בעיניי משיח שקר. אם אומרים לי שמישיח בא עכשיו, אני בורח."

מה הפתרון למצב הנוכחי?

"קודם כל להכיר במה שיצרנו", אומר הרב הרטמן. "כרגע, לצערי, אנחנו עוד לא בשלב של למצוא פתרון. השלב הראשון הוא החלמה, וחלק ממנה זו ההכאה על חטא. השלב הבא יהיה פיתוח שיח אזרחי ואידיאולוגי. ומתוך זה יצמח פתרון פוליטי, שבעיניי הוא די פשוט: לוודא שחלוקת המשאבים תהיה שווה לחלוטין, בין כל האוכלוסיות על פי גודלן; לדאוג לזה שלא יהיו פערים ולא תהיה אפליה על בסיס דת, גזע או לאום. וליצור שוויון אזרחי מלא. ויש לי עוד רעיון, בתור התחלה: להכניס ללוח השנה הרשמי שלנו כמה חגים מוסלמים, שנחגוג ביחד."

דראושה: "אפשר להתחיל עם חג הקורבן, כדי שכולם ייהנו."

תעשה את זה גם בבתי הספר שלך?

הרטמן: "אני בעד. יודע מה? בוא בשנה הבאה ותראה אותי. מקבל את האתגר. חוץ מזה, צריך גם לשנות את התוכניות החינוכיות. אנחנו כל הזמן באים בטענות לפלסטינים ביהודה ושומרון על מה שהם מלמדים. בואו תראו מה אנחנו מלמדים. צריך להכריז היום על מלחמה תרבותית. אני כבר סבא, והתפקיד שלנו הוא לעצב את המדינה עבור הנכדים שלנו." ●

כנס מכון הרטמן ייערך היום בשעה 16:00 במכון הרטמן בירושלים (רחוב גדליהו אלון 11), בהשתתפות אישי ציבור, אנשי חינוך, ומספר גדול של חוקרים, אנשי ציבור, מדיה ועשייה